

Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Kielce)

jolanta.chwastyk-kowalczyk@ujk.edu.pl

Słowa kluczowe: Czasopisma literacko-artystyczne, Polska po 1989 roku

Key words : Literary and artistic magazines, Poland after 1989

RYNEK CZASOPISM LITERACKO-ARTYSTYCZNYCH W POLSCE PO 1989 R.

Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, jak ukształtował się i jak funkcjonuje rynek czasopism literacko-artystycznych w Polsce po przemianach ustrojowych w XX w. O ile stosunkowo czytelnie można opisać czasopisma o sztuce¹, grupując je np. ze względu na wydawcę, np. 1) czasopisma naukowe wydawane przez poszczególne środowiska akademickie, mające Wydziały Sztuk Pięknych, Nauk o Sztuce, Edukacji Plastycznej, Konserwatorskie, Instytuty Historii Sztuki itp. lub przez Akademię Sztuk Pięknych bądź też wydawane przez ich studentów (zewnątrznie recenzowane), czy 2) pisma, biuletyny, czasopisma branżowe poświęcone poszczególnym dyscyplinom sztuki: rzeźbie, malarstwu i grafice, sztuce użytkowej, architekturze, teatrowi, filmowi, muzyce, tańcowi, wydawane przez różne stowarzyszenia, związki artystyczne, kluby, fundacje, instytucje, twórców – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, galerie, muzea, agencje promocji kultury oraz 3) katalogi sprzedażowo-aukcyjne, antykwaryczne i inne biznesowe dotyczące sztuki, o tyle do czasopism literacko-artystycznych nie można zastosować kryterium wydawcy. Panuje w tym względzie wielkie rozproszenie nakładców od instytucji państwowych, poprzez związki twórcze, organizacje samorządowe, stowarzyszenia, fundacje, fankluby i inne. Mało tego, niektóre inicjatywy wydawnicze, firmowane przez wydziały artystyczne wyższych uczelni, jak np. „Pro Arte” z Poznania czy „Przez Czerń” z Opola, nie spełniają wymogów parametryzacyjnych pism naukowych, trudno więc je do nich zaliczyć. Znakomicie wpisują się jednak w obszar

---

¹ Te czasopisma są przedmiotem rozważań autorki w odrębnym artykule, zob.: Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, *Nie formatujemy świata wedle jednej doktryny*, „Artluk” 2012, nr 3, s. 54-58.

komunikacyjny pism artystyczno-literackich, prezentując dorobek twórczy swojego środowiska akademickiego czy absolwentów poszczególnych wydziałów.

Trudno również pogrupować ten rynek czasopism ze względu na odbiorce, ponieważ poprzez wypracowanie nowych form prezentacji literatury i sztuki periodyki te funkcjonują na pograniczu bądź na styku kultury wysokiej i popkultury, a przez nowe i odmienne języki ich opisu łączą różne ich obiegi. Moim zdaniem najrzetelniejszą formą prezentacji czasopism literacko-artystycznych w Polsce po 1989 r. wydają się tabele, które zawierają podstawowe wiadomości prasoznawcze. Ograniczone ramy artykułu nie pozwalają na stworzenie pełnej syntezy w aspekcie komunikacji, zachodzących w niej zmian, przewartościowań, uwarunkowań kulturowych, socjologicznych, historycznych, wreszcie instytucjonalnych. Jest to głos w dyskursie o miejscu kultury wysokiej prezentowanej m.in. na łamach czasopism literacko-artystycznych w naszej rzeczywistości.

Okres transformacji ustrojowej w Polsce po przełomie 1989 r. oraz zniesienie cenzury przyniósł rewolucyjną zmianę na rynku prasy drukowanej. Zjawiska te zostały opisane przez Walerego Pisarka, Tomasza Mielczarka, Tadeusza Kowalskiego, Bohdana Junga, Ryszarda Filasa, Ignacego Fiuta i innych². Ich rozważania wielopłaszczyznowo obejmowały cały rynek mediów w demokratycznej Polsce. Jednak przez niespotykaną dotąd w dziejach ludzkości dynamikę przemian technologicznych, przekształcenia własnościowe mediów oraz ich ekonomikę w nieustabilizowanym prawnie środowisku gospodarczym i politycznym w naszym kraju – ta nowa jakość w sferze komunikacji społecznej wymyka się kompatybilnym i wyczerpującym możliwościom badawczym prasoznawców czy szerzej – medioznawców.

Trudno wyrokować, dlaczego poza zasięgiem zainteresowania uczonych znalazł się rynek czasopism literackich i literacko-artystycznych. Ten stan rzeczy za-

---

² W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008; T. Mielczarek, *Monopol. Pluralizm. Koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–2006*, Warszawa 2007; idem: *Raport o śmierci polskich gazet*, Warszawa 2012; T. Kowalski, *W kierunku rynku. Zmiany w prasie codziennej na tle tendencji europejskich*, w: *Podstawowe czynniki przemian polskiego rynku prasowego w latach 1995–2006*, red. J. Kania, Poznań 2006; T. Kowalski, B. Jung, *Media na rynku. Wprowadzenie do ekonomiki mediów*, Warszawa 2006; R. Filas, *Pięć lat przemian mediów masowych w Polsce: bilans wstępny*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 1-2, s. 57-66; tegoż: *Dziesięć lat przemian mediów masowych w Polsce (1989–1999). Propozycja periodyzacji*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1-2, s. 31-58; *Czytelnictwo prasy u progu 2000 roku*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 1-2, s. 206-222; *Aktywność czytelnicza Polaków przełomu wieków*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2001, nr 3-4, s. 7-36; *Rośnie dominacja mediów elektronicznych – nowa faza przemian polskiego rynku*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2003, nr 3-4, s. 7-34; *Rynek prasy codziennej w Polsce przed „Faktem” i z „Faktem”*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2005, nr 3-4, s. 7-32; *Polskie czasopisma XXI wieku – rozwój czy kryzys?*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2007, nr 1-2, s. 8-47; *Polski rynek prasy codziennej w I dekadzie XXI wieku (w szczególności po roku 2003)*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2008, nr 3-4, s. 7-26; *Dwadzieścia lat przemian polskich mediów (1989–2009) w ujęciu periodycznym*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2010, nr 3-4, s. 27-54; I. Fiut, *Prasa bezpłatna w Polsce w latach 1999–2001. Nowe zjawiska rynkowe i czytelnicze*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2002, nr 1-2, s. 69-73; idem: *Prasa bezpłatna w Polsce w latach 1989–2009. Nowe zjawiska rynkowe i czytelnicze*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2009, nr 3-4, s. 8-24.

pewne spowodowały niskie nakłady i niewielki zasięg oddziaływania czytelniczego. W 2010 r. Wydawnictwo „Śląsk” wydało – w formie leksykonu – opracowanie pt. *Pisma literackie w Polsce po 1989 roku*, pod redakcją Jacka Gałuszki, Grażyny Maroszuk i Agnieszki Nęckiej. Jest ono tylko przyczynkarskim zwróceniem uwagi na ofertę wydawców, będących swoistymi pasjonatami w tym zakresie. Kolejną próbą zmierzenia się z tym zjawiskiem jest praca zbiorowa zatytułowana *Boom i kryzys. Nowe czasopisma literacko-artystyczne i społeczno-kulturalne w Polsce po 1989 roku*, pod redakcją Magdaleny Rabizo-Birek, wydana w Rzeszowie w 2012 r. przez Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jest to różnogatunkowa, choć w części naukowa narracja, gdzie „autorzy kreślą historię periodyków, która jest równocześnie ich własną historią, osobistą sprawą, rzeczą pryncypiów, idei, wartości, którym hołdowali i hołdują”³.

Czasopisma literacko-artystyczne są zjawiskiem osobnym, bowiem – jak wykażal R. Filas: „w porównaniu z rokiem 1988 (ostatnim pełnym w PRL) liczba tygodników wzrosła na koniec XX wieku mniej więcej dwukrotnie, dwutygodników – dwuipółkrotnie, a miesięczników – prawie trzykrotnie”⁴. Dzienników w tym segmencie nie odnotowano.

Bezpośrednie badania poszczególnych tytułów wyraźnie pokazują, że monotematycznych literackich czy artystycznych czasopism w Polsce prawie nie ma. Najczęściej tematyka ta łączona bywa w periodykach społeczno-kulturalnych, występując w różnych proporcjach, lub jest prezentowana w czasopismach o profilu literacko-artystycznym. Pojawiający się kilkakrotnie podtytuł „artystyczno-literacki” bywa mylący, ich zawartość bowiem najczęściej zdecydowanie odpowiada profilowi literacko-artystycznemu. Jeśli pismo lokalne ma edycję internetową (udostępnianą najczęściej w formacie PDF), zasięg jego oddziaływania potraktowano z oczywistych względów jako „globalny”. Przy czym „globalny” oznacza dostępność do niego przez potencjalnego odbiorcę, a nie dotyczy czytelnictwa.

Ze względu na specyfikę w analizie pominięto specjalistyczne czasopisma o charakterze *stricto* naukowym, wydawane przez wyższe uczelnie, poza tymi niehermetycznymi, skierowanymi do szerszego kręgu czytelniczego. Na przykład ostatnia drukowana *Bibliografia Wydawnictw Ciągłych* za 2000 r. odnotowała 79 czasopism w dziale „Literatura”, oprócz tego naukowe: 2 poświęcone literaturze hiszpańskiej, 1 – literaturze holenderskiej, 1 – literaturze ludowej i 29 – literaturze polskiej, w sumie 112 periodyków tego segmentu. Pominięto również nieliczne o zasięgu lokalnym, których proveniencji nie udało się ustalić. Elektroniczna baza Biblioteki Narodowej tej bibliografii za – ostatni opracowany – 2008 r. wykazuje 86 rekordów pierwszej kategorii, naukowych zaś 17, czyli łącznie 103 tytuły. Odnotowujemy zatem tendencję spadkową. Osobnego omówienia wymagają czasopisma poświęcone panoramie sztuki – architekturze, plastyce, malarstwu, grafice czy rzeźbie. Zawartość tego ro-

³ Z recenzji wydawniczej dr. hab. prof. UKW Roberta Mielhorskiego, skrzydełka okładki publikacji *Boom i kryzys*.

⁴ R. Filas, *Dwadzieścia lat*, s. 32.

dzaju czasopism jednak wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Pominęto również wszelkie efemerydy wydawnicze, jak np. olsztyńskie „Androgyne”⁵, czy czasopisma, do których opisu lub bezpośredniego oglądu nie zdołano dotrzeć, a które zapewne staną się przedmiotem dociekań kolejnych badaczy.

Tabela 1 przedstawia 46 czasopism literackich i literacko-artystycznych powstałych w Polsce po 1989 r. Badania wykazały, że większość czasopism odnotowanych przez *Bibliografię wydawnictw ciągłych* w dziale „Literatura” ma zdecydowanie charakter społeczno-kulturalny, zawierający tylko obszernie rubryki poświęcone zagadnieniom szeroko pojmowanego życia literackiego oraz artystycznego.

Największą dynamikę powstawania nowych periodyków omawianego segmentu odnotowujemy w latach 90. XX w., co jest zgodne z zaobserwowaną przez medioznawców tendencją, przy kurczącym się bowiem rynku dzienników rozwinęła się oferta czasopism. Rozwój poszczególnych tytułów literacko-artystycznych wpisał się w fazy wyodrębnione przez R. Filasa: „I – żywiołowego entuzjazmu nowych wydawców i nadawców [...] od maja 1989 r. do połowy 1991 r.; II – pozornej stabilizacji i zmian podskórnych w prasie i radiu – od połowy 1991 r. do końca 1992 r.; III – otwartej walki o rynek mediów, zwłaszcza audiowizualnych – początek 1993 r. do sierpnia 1994; IV – zagospodarowania rynku po I procesie koncesyjnym i inwazji tygodników niemieckich – od września 1994 r. do końca 1996 r.; V – nowego podziału rynku mediów i postępującej specjalizacji – 1997–2000”⁶.

Naturalną koleją rzeczy, po kilku latach funkcjonowania na rynku, z powodu niewystarczających środków finansowych, jak również jego nasycenia czy braku zainteresowania odbiorców, niektóre tytuły zostały zawieszane. Do takich należą: „Przecinek” (Wrocław), „Przegląd Artystyczno-Literacki” (Toruń), „Przez Czerń” (Opole), „Tytuł” (Gdańsk). Do dnia dzisiejszego ukazują się: „Czas Kultury” (Poznań), „Dekada Literacka” (Kraków), „Fraza” (Rzeszów), „Kresy” (Lublin), „Kwartalnik Artystyczny”, „Metafora” (Bydgoszcz), „Nowy Nurt” (Poznań). Po r. 2000 zaczęły się ukazywać i przetrwały do dzisiaj: „Latarnia Morska” (Kołobrzeg), „Migotania. Przejasnienia” (Gdańsk), „Pro-Libris” (Zielona Góra), „Sztuka Osobowa” (Wrocław). Poza Oddziałem Warszawskim Związku Literatów Polskich udało się uruchomić redakcje czasopism w Krakowie, Ciechanowie, Bydgoszczy i Wrocławiu.

Dane zaprezentowane w tabeli 1 wskazują na rozszerzenie oferty wydawniczej przez inne ośrodki niż Warszawa czy Kraków. Każde miasto akademickie może poszczycić się jakimś tytułem literacko-artystycznym. Na mapie tego segmentu czaso-

⁵ Ukazał się tylko jeden numer czasopisma kulturalno-literackiego „Androgyne” w 2000 r., wydanego przez Genderowe Koło Naukowe „Androgyne”, działające przy Katedrze Literatury Współczesnej UWM. Współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury. Teksty krytyczne dotyczące literatury, filmu, filozofii, aforyzmy, poezje, recenzje utworów literatury polskiej i obcej odnosiły się do zagadnień feminizmu i płci; za: <http://leksykonkultury.ceik.eu/index.php?title=Androgyne> (data dostępu: 22.07.2011).

⁶ R. Filas, *Dwadzieścia lat*, s. 30.

pism pojawiły się inicjatywy lokalne w takich miastach, jak: Ciechanów, Czernica, Głogów, Legnica, Ostrołęka, Płock, Siemiatycze, Sopot i inne. Istniejące na prowincji stowarzyszenia czy mniej lub bardziej formalne grupy literackie oraz rozmaite towarzystwa kulturalne, reprezentujące tzw. Małe ojczyzny, podjęły zobowiązanie redagowania i wydawania niskonakładowych, ukazujących się w liczbie od 30 („Sztuka Osobowa” – konserwatywne pismo katolickie) do 2000 egzemplarzy periodyków literacko-artystycznych, skierowanych do niszowego odbiorcy. Trzytysięczny nakład osiągało zawieszane w 2008 r. krakowskie pismo młodych debiutantów „Studium”, natomiast czterotysięczny – krajowy „Magazyn Literacki. Książki”. Wśród szczególnie interesujących – ze względu na prezentację debiutów literackich oraz layout – wyróżnić można: „Dziennik Portowy” (Legnica), „Frazę” (Rzeszów), „Hybrydy” (Kraków), „Kartki” (Białystok), „Kresy” (Lublin), „Latarnię Morską” (Kołobrzeg), „Łabuź” (Łobez), „Nowy Nurt” (Poznań; szczególnie zasłużony dla młodej literatury lat 90.), „Migotania. Przejaśnienia” (Gdańsk), „Plamę” (Czernica), „Pro-Libris” (Zielona Góra) i kilka pozostałych.

Częstotliwość ukazywania się czasopism literacko-artystycznych na naszym rynku zależy od możliwości finansowych wydawców oraz często od umiejętności pozyskiwania dotacji z różnych źródeł⁷. Na przykład okoliczności oraz źródło finansowania bydgoskiego „Kwartalnika Artystycznego” ujawniono „Gazecie Wyborczej” dopiero w lutym 2012 r.⁸ Otóż w 1995 r. redaktor naczelny Michał Myszkowski zaprosił do współpracy Michała Głowińskiego, Julię Hartwig, Tadeusza Różewicza, Marka Skwarnickiego, Janusza Szuberta oraz... Wisławę Szymborską. Noblistka od tej pory drukowała w periodyku swoje premierowe wiersze. Mało tego, od tamtej chwili – zastrzegając anonimowość – corocznie oferowała pismu, aż do śmierci, 20 000 zł na jego funkcjonowanie, co było wsparciem dla dotacji ministerialnej. Gdy Ministerstwo Kultury nie przyznało pismu kolejnej dotacji w 2010 r., poetka swoją interwencją u ministra Zdrojewskiego doprowadziła do zmiany pierwotnej decyzji i „Kwartalnik Artystyczny” otrzymał pieniądze. Nie wiadomo, czy poetka zabezpieczyła pismo zapisem testamentowym. Okaże się to po otwarciu testamentu.

Pisma te najczęściej określane są jako kwartalniki, jednak w rzeczywistości mówić możemy o nieregularnikach. Tylko trzy z nich są rocznikami – „Annus Albaruthenicus, Hod Biełaruski” (Krynki), „Ciechanowskie Zeszyty Literackie” oraz „Pomosty” (Wrocław). Cztery ukazują się jako dwumiesięczniki: „Czas Kultury” (Poznań), „Dekada Literacka” (Kraków), „Studium” (Kraków), „Topos” (Sopot). Mamy również cztery miesięczniki: „Akant” (Bydgoszcz), „Arkusze” (Poznań), „Magazyn Literacki. Książki” (Warszawa) i zawieszony „Przegląd Literacko-Artystyczny” (Toruń). Dwutygodnikiem był „Nowy Nurt” (Poznań) oraz początkowo „Potop” (Warszawa).

---

⁷ Potwierdziło to wielu redaktorów naczelnych w korespondencji e-mailowej z autorką w okresie od lipca do października 2010 r.

⁸ M. Leszczyńska, J. Kowalski, *Nieznany dar od Wisławy Szymborskiej*, „Gazeta Wyborcza” z 9 lutego 2012, s. 2.

Bezprecedensowym czasopismem był nieregularnie ukazujący się we Wrocławiu w latach 1995–2001 „Przecinek” – autorskie pismo literackie Jerzego Pluty (vel Piotra Czyżyka), który był jego redaktorem, grafikiem, autorem tekstów, nakładcą. Ciekawe początki miał płocki „Gościniec Sztuki”, obecny na rynku od 1997 r. W 1994 r. środowisko literackie z Łobza (zachodniopomorskie) zaprosiło na gościnne literackie występy kolegów z Mazowsza. Ci zaprezentowali tak dużo ciekawych tekstów i rysunków, że Prywatny Klub Literacki „Łabuź” wydał 13 lutego 1995 „Numer Zerowy Gościńca Sztuki”, jako „Numer Specjalny Klubowego Okazjonalnika Literackiego „Łabuź” w Łobzie.

Jeżeli przyjrzymy się zasięgowi czytelniczemu, to zauważymy, że spośród zbitych 46 tytułów aż 28 z nich (60,87%) ma zasięg lokalny. Zdecydowanie zatem przeważają inicjatywy docierające do niewielkiego kręgu odbiorców, tylko 7 z nich, tj. 15,22%, odnotowuje zasięg krajowy; zaledwie dwa czasopisma poznańskie, tj. „Pro Arte” oraz „Nowy Nurt”, poszerzyły swoje oddziaływanie na Polskę, z lokalnych, stając się krajowymi; 11 tytułów (23,91%) może poszczycić się zasięgiem globalnym dzięki wersji elektronicznej pisma. Zaznaczyć jednak należy, że są to wersje w formacie PDF. Otwierając taki plik, mamy przed sobą wirtualne czasopismo, w którym kartkujemy strony za pomocą myszki lub touchpada. Jest to dokładne odwzorowanie tego, co zobaczymy w wydaniu papierowym. Zaletą jest utrzymanie przez wydawców bezpłatna forma dostępu do omawianych tytułów, co nie jest normą. Dla przykładu, od 1 lipca 2010 r. brytyjski ogólnokrajowy dziennik „The Times” oraz jego niedzielne wydanie „Sunday Times” pobierają opłaty za korzystanie z wersji serwisów internetowych w wysokości 1 funta dziennie albo 2 funtów tygodniowo. Po wprowadzeniu opłat teksty w „The Times” już nie są widoczne w wynikach wyszukiwania Google’a, Yahoo! czy Bing. Sprawdziły się szacunki ekspertów firmy Wiggin, że witryny obu wydań straciły 90% użytkowników⁹.

Wracając do e-wydań omawianych czasopism, należy zwrócić uwagę na fakt, że większość redakcji omawianych tytułów i ich wersji elektronicznej nie zdołała uniknąć błędów popełnianych w początkowej fazie istnienia stron internetowych powiązanych z czasopismami w latach 70. i 80. XX w. w USA, gdzie zamieszczano w sieci elektronicznej edycje całkowicie odpowiadające wersji drukowanej, tworząc w ten sposób zamkniętą, statyczną całość z ograniczonymi możliwościami interaktywnymi¹⁰.

Wykaz czasopism literacko-artystycznych powstałych przed 1989 r. w Polsce i utrzymujących się do dnia dzisiejszego prezentuje tabela 2. Jest ich tylko osiem: „Akcent”, „Czas Kultury”, „Dialog”, „FA-art”, „Literatura na Świecie”, „Nowa Res Publica”, „Twórczość” i „Zeszyty Literackie”. Mają zasięg krajowy lub globalny.

⁹ V. Makarenko, *Nie zapłacą za „The Times” w sieci?*, „Gazeta Wyborcza” 2010 z 27 maja, s. 23; idem: „The Times” ma mniej czytelników w sieci, „Gazeta Wyborcza” 2010 z 20 lipca, s. 19; Emma Hall, *Tall Pay Wall for „The Times” in the U.K. Hits Traffic Hard*, „Advertising Age”, 22. 07. 2010, http://adage.com/globalnews/article?article_id=145043 (data dostępu: 23.07.2010).

¹⁰ C. Gilbert, *A Dilemma in Response: Examining the Newspaper Industry’s Response to the Internet*, niepublikowana praca doktorska, Harvard University 2001, s. 54.

Najstarszym periodykiem jest miesięcznik „Twórczość”, który powstał w sierpniu 1945 r. Pismo utrzymuje swój warsztatowy profil, będąc miejscem prezentacji i publicznej oceny aktualnie powstających prac literackich (nim te ukażą się w formie książkowej). Jest panoramą współczesnej prozy polskiej, eksponując zarówno pisarzy o ustabilizowanej pozycji na rynku, jak i debiutantów. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że w czasach PRL nie zajmował się popularyzacją literatów tworzących na obczyźnie. Zdarzały się jednak krótkie omówienia niektórych inicjatyw emigracyjnego życia literackiego, jak np. krytyczna ocena kwartalnika „Oficyna Poetów” ukazującego się w latach 1966–1980 w Londynie¹¹. Z założenia połowę objętości każdego numeru wypełnia tekst prozatorski – fragment powieści lub w odcinkach, wiersze, szkice o literaturze. Stałym elementem są działy recenzenckie (*Książka miesiąca* i *Wśród książek*), zawierające omówienia książek poetyckich, prozatorskich i literaturoznawczych. Ponadto „Twórczość” zamieszcza sporo not i przyczynków w działach *Na widnokręgu*, *Przegląd zagraniczny*, *Noty*, jak również kilka rubryk autorskich (m.in. Małgorzaty Baranowskiej, Mariana Grześczaka i Leszka Bugajskiego). Przez wiele lat każdy numer zamykały kolumny prowadzone przez Henryka Berezę.

Od 1956 r. ukazuje się „Dialog”, pismo poświęcone współczesnej dramaturgii i sztukom widowiskowym. Konsekwentnie od pierwszego numeru zawsze otwiera go polski dramat lub scenariusz. Prezentuje przekłady dramatów obcojęzycznych. Ambicją redakcji pisma jest publikowanie tekstów dramatycznych jeszcze przed premierą teatralną lub filmową. Eseistyka ma charakter interdyscyplinarny, ukazujący teatr w ujęciu socjologicznym, filozoficznym i antropologicznym. Zamieszcza również propozycje teoretycznoteatralne, rzadziej teksty polemiczne poświęcone współczesnemu życiu teatralnemu. Dział *Kronika* poświęcony jest teatrowi zagranicznemu, zwłaszcza premierom nowych sztuk.

Pismem skierowanym do niszowego kręgu odbiorców jest ukazująca się od 1971 r. „Literatura na Świecie”. Zamieszcza przekłady wyłącznie z języka oryginału autorstwa najlepszych tłumaczy. Są to teksty literackie – proza, poezja i dramat oraz eseje, krytyka literacka, rozprawy poświęcone praktyce oraz teorii przekładu. Monotematyczne numery, szczególnie w okresie PRL-u, były oknem na świat zjawisk literackich na świecie i miały wpływ na polskie życie literackie, jak np. zeszyt poświęcony „szkole nowojorskiej”, który wpłynął na dykcję poetycką młodego pokolenia: brulionu, potem roczników 70. i innych.

W 1980 r. w Lublinie powstało czasopismo literacko-artystyczne „Akcent”. W latach 80. XX w. pismo było dwukrotnie zawieszane z przyczyn politycznych. Oprócz popularyzacji śpiewających poetów (Bułata Okudźawy, Włodzimierza Wysockiego) publikowało debiuty, polską literaturę emigracyjną oraz jej krytyczne oceny, jak również przekłady. Wydaje numery tematyczne analizujące procesy kulturowe.

Z niezależnego ruchu wywodzą się kwartalniki „Res Publica Nowa” oraz „Zeszyty Literackie”. Początki pierwszego z nich sięgają 1979 r., kiedy nosił tytuł „Res

¹¹ Brzękowski i „Oficyna Poetów”, „Twórczość” 1968, nr 4, s. 142-144.

Publica". Od 1987 r. ukazuje się jako opiniotwórcza „Res Publica Nowa”. Zamieszcza teksty intelektualistów polskich i zagranicznych o szerokim wachlarzu zagadnień z zakresu filozofii, polityki, socjologii, literatury i sztuki. Z kolei „Zeszyty Literackie”, powołane do życia w 1982 r. we Francji, zostały przeniesione po 1989 r. do Warszawy. Propagują twórczość wyróżniających się polskich pisarzy i poetów emigracyjnych oraz krajowych. Dużo miejsca zajmują przekłady poezji i prozy, debiuty młodych, szkice na temat sztuki. Redakcja dba o szerzenie kultury wysokiej.

Transformacja polityczna i związane z nią przemiany gospodarcze w naszym kraju uwidoczniły, że twarde zasady funkcjonowania na rynku ekonomicznym dotyczą również sfery kultury, w tym wydawania czasopism. Mimo że polskie życie literackie i artystyczne, pozbawione mecenatu, uległo degradacji, że stowarzyszenia twórców nie dysponują wystarczającymi środkami na wydawanie swoich czasopism, na przestrzeni minionych dwudziestu dwóch lat redakcje desperacko zdołały utrzymać się na rynku. Artyści i literaci rozumieją funkcjonowanie realiów ekonomicznych. Nie jest tajemnicą, że ten segment czasopism wymaga wsparcia. Stąd dramatyczne apele redakcji wydających czasopisma literacko-artystyczne do prywatnych sponsorów o wsparcie finansowe tych niedochodowych, niskonakładowych, najczęściej lokalnych przedsięwzięć wydawniczych. Czasopisma krajowe wspierane są przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Redakcja kwartalnika literackiego „Kresy” w 20-lecie istnienia pisma żaliła się z goryczą, że „żadne z pism, które powstały po 1989 roku nie może wejść w stały system dotacyjny”¹², że być może przyjdzie jej pożegnać z czytelnikami, autorami, przyjaciółmi. Nie mogąc pogodzić się z niejasnym systemem dotacji stosownego ministerstwa, nie kryła, że „nie opuszcza jej przeświadczenie, że naruszona została pewna zasada mówiąca o zaufaniu obywateli do instytucji państwa demokratycznego”. Cóż, żaden system nie jest doskonały, a szukanie sponsorów jest wpisane w działalność kulturalną, szczególnie tę non profit.

Pojawiło się także inne zjawisko. W czasach, gdy pisma literacko-artystyczne wydawane były poza cenzurą, w drugim obiegu, ścigane przez władzę, istniało większe zainteresowanie czytelników. Tak było np. z „Arką”, niegdyś powszechnie znaną, a dziś niemogącą liczyć na dawną popularność¹³. Nikogo też przekonywać nie trzeba, że intelektualna miałość, nijakość i bylejakość życia duchowego i artystycznego, brak idei i wartości, których pełne były czasopisma przed 1989 r., są powodem braku szerszego zainteresowania zagadnieniami z kręgu literatury i sztuki. Redakcjom czasopism tego segmentu trudno sprostać intelektualnym oczekiwaniom współczesnego elitarnego czytelnika, który wymaga opisanego i interpretowanego rzeczywistości nowymi środkami artystycznymi, nowymi pojęciami i nowymi środkami wyrazu. Wszyscy są znużeni zastaną interpretacją nowych zjawisk społecznych, politycznych, gospodarczych i artystycznych.

Czas pokaże, jak ukształtuje się przyszłość płynnego rynku czasopism literacko-artystycznych w naszym kraju i ile tytułów znajdzie stałego odbiorcę. Niezaprze-

¹² Redakcja, „Kresy” 2010, nr 1-2 (81-82), s. 2.

¹³ I. Bodnar, *Marna kondycja czasopism literackich*, „Dekada Literacka” 1991, nr 22, s. 15.

czalny pozostaje fakt, że te periodyki „obejmowały uwagę i promowały nowe zjawiska literackie i artystyczne (muzyczne, filmowe, plastyczne, teatralne), [...] nurty, osobowości artystyczne, które budziły kontrowersje, gdyż wyrastając z eklektycznej kultury późnej nowoczesności – łamały wypracowane w XX w. standardy »awangardowości« i »artyzmu« [...] Aktywnie wpływały na życie kulturalne, współtworzyły nowe zjawiska i mody literackie oraz artystyczne, promowały »swoich« autorów, [...] organizowały konkursy i literacko-artystyczne »wydarzenia«”¹⁴.

---

¹⁴ M. Rabizo-Birek, *Wstęp*, w: *Boom i kryzys*, s. 6.

Tabela 1. Czasopisma literackie i literacko-artystyczne w Polsce powstałe po 1989 r.

Lp.	Tytuł czasopisma	Miejsce wydania	Rok założenia i czas ukazywania się	Redaktor naczelny	Wydawca
1	2	3	4	5	6
1	„Akant”	Bydgoszcz	1998 - do dziś	Jolanta Baziak	Instytut Wydawniczy „Świadectwo”
2	„Akapit – Pismo Literacko-Artystyczne” (od nr 3 – wcześniej jako „Głogowski Miesięcznik Kulturalny MIT”)	Głogów	X 1994-III 1999; po zmianie tytułu – VI 2000-VI 2001	Zbigniew Rybka (1994–1998; od XII 1998 do III 1999 – Przemysław Koszela; po zmianie tytułu – Stefan Górawski	Towarzystwo Ziemi Głogowskiej i Wydawnictwo Druk-Ar po zmianie tytułu – Głogowskie Stowarzyszenie Literackie
3	„Annus Albaruthenicus, Hod Biełaruski”	Krynki	1999–2009	Sokrat Anovič	Stowarzyszenie Villa Sokrates
4	„Arkuszy”- do połowy 1994 r. weekendowy dodatek dziennika „Głos Wielkopolski”	Poznań	1991–2003; zawieszony	Bogusława Latawiec	Oficyna Wydawnicza „Głos Wielkopolski”
5	„Borussia”	Olsztyn	1991–2008	Robert Traba	Wspólnota Kulturowa BORUSSIA

Periodyczność	Medium	Zasięg	Format	Objętość (liczba stron)	Nakład (w egz.)	Opis
7	8	9	10	11	12	13
miesięcznik	papierowe i elektroniczne	globalny	B1	36	2000	Publikuje prozę, poezję, artykuły polemiczne, recenzje
kwartalnik	papierowe	lokalny	A4	27	brak danych	Informacje o wydarzeniach kulturalnych, nowościach książkowych, recenzje, wywiady, debiuty literackie
rocznik	papierowe	zachodnioeuropejski	B5	170	350–370	Prezentacja i promocja kultury białoruskiej, szczególnie literatury; od 2000 r. teksty w językach: ang., franc., niem., szwedz., włoskim; tłumaczenia na j. białoruski twórczości literatów zachodnich
miesięcznik	papierowe i elektroniczne	globalny	B4	16	1400	Zagadnienia literackie, filmowe, artystyczne-muzyczne, plastyczne, teatralne
kwartalnik	papierowa	lokalny	70x100 mm	350	700	Pielegnuje idee regionalizmu, koegzystencja kultur, religii, tradycji; krąg tematów historyczno-społeczny, kulturoznawczy, literacki Warmii i Mazur

1	2	3	4	5	6
6	„Biuletyn Literacki”	Warszawa	1993; przerwa 1994–1999; 2000		Związek Literatów Polskich Oddział Warszawa
7	„Ciechanowskie Zeszyty Literackie”	Ciechanów	1999-do dziś	Teresa Kaczorowska	Związek Literatów Polskich Oddział w Ciechanowie; od nr 12 z 2010 r. – Związek Literatów na Mazowszu
8	„Czas Kultury”	Poznań	1996-do dziś	Marek Wasilewski	Stowarzyszenie Czasu Kultury
9	„Dekada Literacka”	Kraków	1990- do dziś	Marta Wyka	Fundacja na Rzecz Głębokiej Integracji DYNAMIS (zrealiz. ze środków Min. Kult. i Dziedz. Na- rodowego w ramach programu opera- cyjnego: Promocja Czytelnictwa. Rozwój Czasopism Kulturalnych
10	„Dziennik Portowy”	Legnica	2000-2004	Artur Burszta	Biuro Literackie Port Legnica
11	„Egeria. Pismo Literacko-Artystyczne”	Chełm	2004-2006	Waldemar Taurogiński	„TAWA”
12	„Fraza. Pismo Literacko-Artystyczne”	Rzeszów	1991-do dziś	Magdalena Rabi- zo-Birek	Stowarzyszenie Li- teracko-Artystyczne FRAZA

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
nieregularnik	papierowe	krajowy	A4	16–156	brak danych	Twórczość członków oddziału ZLP
rocznik	papierowe	lokalny	20 cm	200–247	400–700	Twórczość literatów zrzeszonych w ZLP oraz zaproszonych; każdy zeszyt ma swój tytuł, zależny od tematu wiodącego; konkurs o Laur Opina
dwumiesięcznik	papierowe	lokalny	168 x 240 mm	168 [2]	1300	Początkowo prezentował ruch młodoliteracki, obecnie – magazyn społeczno-kulturalny
dwumiesięcznik	papierowe	krajowy	B5	124-246	700-1900	Prezentacja prozy, poezji, krytyki literackiej, twórczości artystów plastyków, filmów
nieregularnik	papierowe	lokalny	29 cm; od 2002 - 24 cm	80-162	Brak danych	Poezja; debiuty, przekłady
nieregularnik	papierowe	lokalny	B5	48-56	500-1000	Twórczość literatów regionu
kwartalnik	papierowe	lokalny	A5	330	750	Prezentacja esejów, literatury, debiutów literackich, sztuk wizualnych, sylwetek artystów, tematy dotyczące pogranicza polsko-ukraińskiego

1	2	3	4	5	6
13	„Gazeta Malarzy i Poetów”	Poznań	1994-2008	Wojciech Makowiecki	Galeria Miejska ARSENAŁ w Poznaniu
14	„Gościniec Sztuki. Magazyn Literacko-Artystyczny”	Płock	1997-2007	Andrzej Dorobek	Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki
15	„Guliwer”	Katowice	1991-do dziś	Jan Malicki	„Śląsk” Sp. z o.o. Wydawnictwo Naukowe
16	„Hybryda. Pismo Artystyczno-Literackie Stowarzyszenia Twórczego Polart	Kraków	1998- do dziś	Joanna Krupińska-Trzebiatowska	St Pol-art.: „Agat Print”
17	„Kartki. Pismo Literacko-Artystyczne”	Białystok	1991-2004	Bogdan Dutka	Stowarzyszenie Twórców Kultury „FILMVISAGE”
18	„Kresy. Kwartalnik Literacki”	Lublin	1989-do dziś (ostatni numer 1-2 [81–82] z 2010 r.	Arkadiusz Bagłajewski	Stowarzyszenie Literackie KRESY
19	„Kwartalnik Artystyczny”	Bydgoszcz-Toruń	1993-do dziś	Michał Muszkowski	Wojewódzki Ośrodek Kultury i Sztuki w Bydgoszczy

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
kwartalnik	papierowe	lokalny	A4	52	800	Proza, poezja, teatr, plastyka
nieregularnik	papierowe	lokalny	23 cm B5	167 [1]	140- 500	Almanach twórczości regionalnej; pierwodruki polskie emigracyjnej prozy Stefana Themersona
kwartalnik	papierowe	krajowy	A5	116	1500	Zagadnienia literatury dla dzieci i młodzieży
nieregularnik	papierowe i elektroniczne	globalny	30 cm	64-82	300	Prezentacja dorobku artystycznego -literackiego i plastycznego twórców krakowskich
nieregularnik	papierowe	lokalny	A4	60-70	1000	Literatura, w tym białoruska, numery monograficzne poświęcone wieszczom polskim, fotografia, reprodukcje obrazów- specjalne kolorowe wkładki
kwartalnik	papierowe	lokalny	B5	265-280	1100	Poświęcony literaturze i sztuce autorów różnych generacji; krytyka literacka
kwartalnik	papierowe i elektroniczne	globalny	20 cm	224	600	Wysokoartystyczna literatura polska, amerykańska, izraelska, francuska, rosyjska, niemiecka i czeska; sztuki plastyczne; numery monograficzne

1	2	3	4	5	6
20	„Latarnia Morska. Pomorski Magazyn Literacko-Artystyczny”	Kołobrzeg	2006- do dziś	Lech M. Jakób	„Fabryka Snów” Sp. z o.o.; od 2011 – Bałtyckie Stowarzyszenie SIECIARNIA
21	„Literat Krakowski. Pismo Krakowskiego Oddziału Związku Literatów Polskich”	Kraków	2008- do dziś	Bogusław Wróblewski	Dom Wydawnictw Naukowych
22	„Łabuź. Prowincjonalny Okazjonalnik Literacki”	Łobez	1992-2007	Leon Zdanowicz	Żebracza Inicjatywa Wydawnicza Klubu Literackiego „Łobuź”
23	„Magazyn Literacki Książki”	Warszawa	1992-do dziś	Piotr Dobrołęcki	Biblioteka Analiz Sp. Z o.o.
24	„Metafora” Zmieniła się w nieregularnik „Temat”	Bydgoszcz	1989-2000	Jan Góreck-Rosiński	Margrafesen
25	„Migotania. Przejąśnienia. Gazeta literacka”	Gdańsk	VI 2002- do dziś	Zbigniew Joachimiak	Gdańsk: „Literatura Net Pl.”

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
kwartalnik	papierowe i elektroniczne – od 2009	globalny	23 cm	130-220	500	Teksty związane z tematyką morską i regionem pomorskim; debiuty; prezentacja twórczości artystów, wywodzących się z Pomorza; kolorowe wkładki; streszczenia w j. ang., niem., ros.
nieregularnik	papierowe	lokalny	24 cm	172-180	Brak danych	Zamieszcza teksty twórców zrzeszonych w ZLP O/Kraków
kwartalnik; nieregularnik	papierowe	lokalny	A5	56	300	Tzw. prowincjonalizm otwarty; profil literacko-historyczny; b. rozbudowany dział literacki i okołoliteracki z terenu woj. zachodniopomorskiego
miesięcznik	papierowe	krajowy	A4	80	4000	Poświęcony literaturze i rynkowi księgarskiemu oraz życiu literackiemu
kwartalnik	papierowe	lokalny	B5	80	500	Organ Bydgoskiego Oddziału ZLP
kwartalnik	papierowe	lokalny	A3	48-60	600-800	Autorzy z trójmiasta, z Polski, poeci emigracyjni, teksty obcojęzyczne przetł. na j. polski, debiuty; prezentacje artystów; każdy numer ma wkładkę z reprodukcją rysownika aktualnego numeru

1	2	3	4	5	6
26	„Nowa Okolica Poetów”	Rzeszów	1998 - do dziś	Do 2006 - Stanisław Dłuski; od 2006 – Jacek Napiórkowski	Podkarpacki Instytut Książki i Marketingu
27	„Nowy Nurt”	Poznań	1994-1996 -zawieszona	Mariusz Grzebalski	Wydawnictwo Kurpisz
28	„Nowy Wiek. Pismo Literacko-Artystyczne”	Kraków	1998- 2006	Jerzy Franczak	Stowarzyszenie Twórcze Artystyczno-Literackie

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
kwartalnik	papierowe i sieciowe	globalny	A 5	200–250	700	Prezentuje współczesną poezję polską i obcą, np. <i>Okolica polsko-niemiecka</i> , <i>Okolica polsko-amerykańska</i> , <i>Okolica polsko-włoska</i> ; również <i>Sylwetki Okolicy</i> – obszernie prezentacje literatów i ich twórczości; działy: <i>Esej Okolicy</i> , <i>Idee i Okolice</i> , <i>Książki Okolicy</i> (recenzje); różne nurty i orientacje estetyczne, z wyraźną preferencją zaplecza klasycznego
dwutygodnik	papierowe	lokalny/krajowy	B 4	16	2000	Formuła pisma otwartego i wielopokoleniowego, zdominowany przez debiutantów w połowie lat 90. Miejsce wystąpień poetów i prozaików najmłodszego pokolenia, a przede wszystkim forum wymiany opinii i miejscem sporów literackich. Omawiał nowości wydawnicze i zdarzenia życia literackiego; wywiady z pisarzami; komentarze krytyczne ich twórczości; przeglądy prasy; teksty poświęcone teatrowi, premierom filmowym, sztuce i filozofii współczesnej
nieregularnik	papierowe	lokalny	B5	32-152	600-1000	Zamieszcza utwory twórców z Małopolski

1	2	3	4	5	6
29	„Plama”	Czernica	V 1997-2007	Marian Bednarek	Stowarzyszenie Kulturalne „Prowincje”
30	„Poezja Dzisiaj”	Warszawa	1999-2008	Aleksander Nawrocki	Wydawnictwo Książkowe IBIS
31	„Pomosty”	Wrocław	1997-2004	Jerzy Bogdan Kos	Stowarzyszenie Pisarzy Polskich Oddział we Wrocławiu
32	„Pomosty: pismo Piotrkowskiej Grupy Literackiej”	Piotrków Trybunalski	2002-do dziś	Rafał Orlewski	Nauczycielskie Stowarzyszenie Oświatowo-Kulturalne „Nastok” oraz Grupa Literacka „Pomosty”
33	„Portret. Pismo Literacko-Kulturalne”	Olsztyn	XI/XII 1995-2007	Bernardetta Darska	Stowarzyszenie Artystyczno-Kulturalne „Portret”
34	„Potop. Pismo literackie”; kontynuacja „Przeglądu Literackiego”	Warszawa	1991-1993	Janusz Maciejewski	Fundacja na Rzecz Wydawania „Tygodnika Literackiego”
35	„Pracownia”	Ostrołęka	Jesień 1989-2003	Wojciech Woźniak	Ostrołęckie Centrum Kultury

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
nieregularnik	papierowe i elektroniczne	globalny	A4	94	400	Literatura regionalna- Śląsk
nieregularnik	papierowe	lokalny	A5	144	1000	Poezja krajowa, krytyka literacka
rocznik	papierowe	lokalny	B5	230	brak danych	Literatura regionalna poruszająca tematykę Dolnego Śląska
kwartalnik; nieregularnik	papierowe	lokalny	B5	15 [1] - 20	100	Twórczość regionalna
nieregularnik	papierowe	lokalny	18 x 27 cm	178 [6]-188	600	Twórczość regionalna
dwutygodnik/nieregularnik	papierowe	krajowy	42 cm	brak danych	brak danych	Publikacje z zakresu teorii literatury, dyskursu, socjologii literatury, zagadnienia przekładu, literatura i literaturoznawstwo a inne nauki, historia literatury, twórczość pisarzy i poetów krajowych oraz emigracyjnych; życie literackie
kwartalnik	papierowe i elektroniczne	globalny	185 x 225 mm	120	300	Początkowo prezentacja literatury i sztuki regionu; z czasem almanach literatów z całej Polski; pismo warsztatowe, otwarte na debiutantów; b. starannie opracowana graficznie, reprodukcje

1	2	3	4	5	6
36	„Pro Arte”	Poznań	1996-do dziś	Karol Francuzik	Uniwersytet im. Adama Mickiewi- cza oraz Stowarzy- szenie Inicjatywa Kulturalna Pro Arte
37	„Pro Libris. Lubuskie Pi- smo Literacko- Kulturalne”; od 2005 podtytuł: Eseje. Wiersze. Proza. Szkice krytyczne. Sztuka.	Zielona Góra	2001-2010	Małgorzata Miko- łajczak; od 2004 Sławomir Kufel	„Pro Libris”
38	„Przecinek”	Wrocław	1995-2002; zawieszony	Piotr Czyżyk	Na zlecenie Jerzego Pluty: Wydaw- nictwo Usługowe „Trapez” Ernest Dyczek
39	„Przegląd Artystyczno- Literacki”	Toruń	1993–2002; zawieszony	Mirosław Strzy- żewski; 1997- 2001 -Lech Witkowski; ostatni - Jerzy Rochowiak	Wydawnictwo WIT-GRAF
40	„Przez Czerń. Kwartalnik literacko-nie- literacki: z kon- trolowanym poślizgiem”	Opole	2000-2001; zawieszony	Adrian Gleń	Wydawnictwo Uni- wersytetu Opolskiego
41	„Studium”	Kraków	1995-2008	Ewa Sonnenberg	Wydawnictwo Zie- lona Sowa

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
kwartalnik	papierowe	lokalny; od nru 11 - krajowy	B5	120	1500	Prezentuje twórczość studentów i absolwentów poznańskiej polonistyki oraz Akademii Sztuk Pięknych; numery monograficzne
nieregularnik	papierowe	lokalny	B5 cm	158	300-350	Twórczość literacka i plastyczna autorów Ziemi Lubuskiej oraz gościnnie autorów mających swoje wieczory literackie w bibliotekach naukowych Zielonej Góry
nieregularnik	papierowe	lokalny	A5	30	300	Autorskie pismo literackie, wypełnione wyłącznie tekstami jednego autora – Jerzego Pluty (vel. Piotra Czyżyka)
miesięcznik	papierowe	lokalny	B5	180	800	Interdyscyplinarne czasopismo tworzone przez środowisko twórcze literatów regionu kujawsko-pomorskiego; archiwalia, m.in. emigracyjne i wileńskie
kwartalnik	papierowe	lokalny	A5	100	brak danych	Prezentacja twórczości lokalnych literatów
dwumiesięcznik	papierowe	krajowy	A5	200	3000	Pismo początkowo związane ze Studium Literacko-Artystycznym przy Uniwersytecie Jagiellońskim, pomyslane jako trybuna

1	2	3	4	5	6
42	„Sztuka Osobowa. Pismo programowe: osoba, znak, esej”; od nru 85 podtytuł: osoba, znak, słowo	Wrocław	1991-do dziś	Ryszard Marek Kędzierski	brak danych
43	„Ścieżki Literackie”	Siemiatycze	1995-do dziś	brak danych	Klub Literacki w Siemiatyczach; od nr 51: kwartalnik Klubu Literackiego przy Siemiatyckim Domu Kultury
44	„Topos”	Sopot	V 1993- do dziś	Krzysztof Kuczowski	Towarzystwo Przyjaciół Sopotu
45	„Tygiel. Kwartalnik Elbląski”	Elbląg	1991-2007	Ryszard Tomczyk, Zbigniew Szmurło	Stowarzyszenie Elbląski Klub Autorów; SEKA
46	„Tytuł. Pismo Literacko-Artystyczne”	Gdańsk	1991-2001; zawieszony	Krystyna Chwin	Wydawnictwo TYTUŁ

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
						debiutów, szybko się uniezależniło zyskując pozycję najważniejszego pisma młodoliterackiego w Polsce. Prezentuje twórczość początkujących pisarzy oraz krytyczne oceny ich dorobku; recenzje; współpracują wszystkie generacje literatów z całej Polski
miesięcznik; od 2001- nieregularnik, z reguły rocznik	papierowe i elektroniczne (od nru 84)	globalny	brak danych	12	30–3000	Profil chrześcijańskokatolicki
kwartalnik	papierowe	lokalny	B5	Brak danych	Brak danych	Twórczość regionalna - głównie emerytowani amatorzy
dwumiesięcznik	papierowe i elektroniczne	globalny	B5	204+4 nlb.	1000	Specjalnością są numery tematyczne poświęcone poszczególnym pisarzom i poetom różnych generacji, polskim i zagranicznym; bogaty dział recenzencki oraz eseistyki literackiej
kwartalnik	papierowe	lokalny	25 cm	brak danych	brak danych	Twórczość autorów zrzeszonych w SEKA
kwartalnik; nieregularnik	papierowe	lokalny	B5	244	700	Wbrew tytułowi publikuje głównie wiersze, prozę, eseje przede

1	2	3	4	5	6

Źródło: [http:// katalog.czasopism.pl/index.php/poszczególne tytuły](http://katalog.czasopism.pl/index.php/poszczegolne_tytuly) (data dostępu: 27.06.2011); [http:// www.glogow.net.pl/?Gstr=czasopipub](http://www.glogow.net.pl/?Gstr=czasopipub) (data dostępu: 26.06.2011); <http://topos.iq.pl/> (data dostępu: 17.07.2011); <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=42&IM=04&WI=L...> (data dostępu: 16.07.2012); http://katalog.czasopism.pl/index.php/Go%C5%9Bciniec_Sztuki; *Bibliografia wydawnictw ciągłych nowych, zawieszonych i zmieniających tytuł*, Warszawa 1990–2003.

cd. tabeli 1

7	8	9	10	11	12	13
						wszystkim gdańskich twórców (Stefan Chwin, Wojciech Wencel, Paweł Huelle, Irena Kuran-Bogucka, Krystyna Lars) oraz z regionu nadmorskiego; zgłębia różne aspekty wielokulturowego charakteru Gdańska; prezentacja kultury Skandynawów i Bałtów; nr 34-35 – monograficzny, poświęcony Cz. Miłoszowi

Tabela 2. Czasopisma literackie i literacko-artystyczne w Polsce powstałe przed 1989 r.

Lp.	Tytuł czasopisma	Miejsce wydania	Rok założenia i czas ukazywania się	Redaktor naczelny	Wydawca
1	2	3	4	5	6
1	„Akcent”	Lublin	1980 -	Bogusław Wróblewski	Wschodnia Fundacja Kultury „Akcent”
2	„Czas Kultury”	Poznań	1985 -	Marek Wasilewski	Stowarzyszenie „Czasu Kultury”
3	„Dialog”	Warszawa	1956 –	Jacek Sieradzki	Biblioteka Narodowa

istniejące do dziś

Periodyczność	Medium	Zasięg	Format	Objętość (liczba stron)	Nakład (w egz.)	Opis
7	8	9	10	11	12	13
kwartalnik	papierowe i elektroniczne	globalny	140 x 275 mm	240	1000	„Dom najwybitniejszych śpiewających poetów”; popularyzuje twórczość współczesnych pisarzy i poetów emigracyjnych, również zachodnich; eseistyka, przekłady; tomy monograficzne; sztuka
dwumiesięcznik	papierowe	lokalny/krajowy	168 x 240 mm	172	1300	Z pisma prezentującego ruch młodoliteracki przekształcony w magazyn społeczno-kulturalny; nadal zamieszcza debiuty literackie, recenzje i opisuje ważne wydarzenia artystyczne; redakcja prowadzi Bibliotekę „Czasu Kultury” – dotychczas ukazało się ok. 40 tomików poezji i opowiadań
miesięcznik	papierowe	krajowy	B 5	200	2500	Poświęcony dramaturgii współczesnej i sztukom widowiskowym; każdy numer od powstania otwiera polski dramat lub scenariusz; przekłady dramatów obcojęzycznych; interdyscyplinarny charakter eseistyki; dział <i>Kronika</i> prezentuje teatr zagraniczny

1	2	3	4	5	6
4	„FA-art.”	Katowice	1988-	Konrad Cezary Kęder	Wydawnictwo FA-art. – Konrad Cezary Kęder
5	„Literatura na Świecie”	Warszawa	1971-	Piotr Sommer	Biblioteka Narodowa
6	„Nowa Res Publica”	Warszawa	1987 -	Marcin Król	Fundacja Res Publica im. Henryka Krzeczковского
7	„Twórczość”	Warszawa	VIII 1945 –	Bohdan Zadura	1994-III 2010 – Biblioteka Narodowa; IV 2011 do nadal – Instytut Książki –Kraków; na zlecenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

cd. tabeli 2

7	8	9	10	11	12	13
kwartalnik	papierowe i elektroniczne	globalny	A4	100-150	1000	Prezentacja prozy i poezji, szkiców literaturoznawczych, krytycznych, przekładów; komentarze do bieżących wydarzeń życia literackiego
miesięcznik	papierowe	krajowy	B5	300-400	2100	Poświęcony literaturze obcej, zamieszcza przekłady – prozy, poezji, dramatu; także teksty filozoficzne; formuła numerów monograficznych, prezentujących literaturę poszczególnych krajów lub kręgów kulturowych; recenzje i rozprawy translologiczne; redakcja organizuje prestiżowy konkurs na najlepszy przekład
kwartalnik	papierowe i elektroniczne	globalny	210 x 210 mm	164	2500	Wywodzi się z niezależnego podziemnego kwartalnika „Res Publica – do 1981 r. ukazało się 8 numerów; zamieszcza teksty z zakresu literatury i sztuki, filozofii, politologii, socjologii
miesięcznik	papierowe	krajowy	B5	160	1080	Najstarsze polskie pismo literackie prezentujące oceny zapowiedzi wydawniczych; współczesną prozę polską, poezję, szkice o literaturze; noty, przyczynki, kronika

1	2	3	4	5	6
8	„Zeszyty Literackie”	Paryż, Warszawa-od 1989	1982 -	Barbara Toruńczyk	Fundacja Zeszytów Literackich

Źródło: [http:// katalog. czasopism.pl/index.php/poszczególne tytuły](http://katalog.czasopism.pl/index.php/poszczegolne_tytuly) (data dostępu: 27.06.2011); [http:// mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=42&IM=04&WI=L...](http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=42&IM=04&WI=L...) (data dostępu: 20.07.2011); [http:// www.free.art.pl/akcent_pismo/](http://www.free.art.pl/akcent_pismo/) (data dostępu: 20.07.2011); *Bibliografia wydawnictw ciągłych nowych, zawieszonych i zmieniających tytuł*, Warszawa 1990–2003.

cd. tabeli 2

7	8	9	10	11	12	13
kwartalnik	papierowe i elektroniczne	globalny	B5	250	7000	Powołany do życia na emigracji we Francji; popularyzuje twórczość redaktorów: Stanisława Barańczaka, Ewy Bieńkowskiej, Wojciecha Karpińskiego, Petera Krála, Ewy Kuryluk, Tomasa Venclowy, Adama Zagajewskiego oraz Czesława Miłosza, Jana Kotta, Leszka Kołakowskiego, Pawła Hertza; przekłady tekstów literackich i z dziedziny sztuki prezentujące kulturę wysoką; debiuty

Bibliografia

- Bodnar I., *Marna kondycja czasopism literackich*, „Dekada Literacka” 1991, nr 22
- Boom i kryzys. Nowe czasopisma literacko-artystyczne i społeczno-kulturalne w Polsce po 1980 roku*, red. M. Rabizo-Birek, Rzeszów 2012
- Brzękowski i „Oficyna Poetów”, „Twórczość” 1968, nr 4
- Filas R., *Dwadzieścia lat przemian polskich mediów (1989–2009) w ujęciu periodycznym*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2010, nr 3-4
- Filas R., *Aktywność czytelnicza Polaków przełomu wieków*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2001, nr 3-4
- Filas R., *Czytelnictwo prasy u progu 2000 roku*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 1-2
- Filas R., *Dziesięć lat przemian mediów masowych w Polsce (1989-1999). Propozycja periodyzacji*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1-2
- Filas R., *Polski rynek prasy codziennej w I dekadzie XXI wieku (w szczególności po roku 2003)*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2008, nr 3-4
- Filas R., *Polskie czasopisma XXI wieku – rozwój czy kryzys?*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2007, nr 1-2
- Filas R., *Rośnie dominacja mediów elektronicznych – nowa faza przemian polskiego rynku*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2003, nr 3-4
- Filas R., *Rynek prasy codziennej w Polsce przed „Faktem” i z „Faktem”*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2005, nr 3-4
- Fiut I., *Prasa bezpłatna w Polsce w latach 1999–2001. Nowe zjawiska rynkowe i czytelnicze*, Fiut J., *Prasa bezpłatna w Polsce w latach 1989-2009. Nowe zjawiska rynkowe i czytelnicze*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2009, nr 3-4
- Gilbert C., *A Dilema in Response: Examining the Newspaper Industry's Response to the Internet*, niepublikowana praca doktorska, Harvard University 2001
- Hall E., *Tall Pay Wall for „The Times” in the U.K. Hits Traffic Hard*, „Advertising Age”, 22. 07. 2010
- Kowalski T., Jung B., *Media na rynku. Wprowadzenie do ekonomiki mediów*, Warszawa 2006
- Kowalski T., *W kierunku rynku. Zmiany w prasie codziennej na tle tendencji europejskich, w: Podstawowe czynniki przemian polskiego rynku prasowego w latach 1995-2006*, red. J. Kania, Poznań 2006
- Leszczyńska M., Kowalski J., *Nieznany dar od Wisławy Szymborskiej*, „Gazeta Wyborcza” z 9 lutego 2012
- Makarenko V., *Nie zapłacą za „The Times” w sieci?*, „Gazeta Wyborcza” z 27 maja 2010
- Makarenko V., *„The Times” ma mniej czytelników w sieci*, „Gazeta Wyborcza” z 20 lipca 2010
- Mielczarek T., *Monopol. Pluralizm. Koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–2006*, Warszawa 2007
- Pisarek W., *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008
- Redakcja, „Kresy” 2010, nr 1-2 (81-82)

Streszczenie

Artykuł analizuje niskonakładowe czasopisma literacko-artystyczne w Polsce po okresie transformacji politycznej w XX w., funkcjonujące na uwolnionym gospodarczo i politycznie rynku prasowym. Autorka zwraca uwagę na trudności metodologiczne, z jakimi zmierza się badacz usiłujący dokonać czytelnych podziałów tego rodzaju czasopism, czy to z punktu widzenia wydawcy, odbiorcy, czy zawartości. Bezpośrednie badania, po konsultacjach z redaktorami naczelnymi lub członkami redakcji, zaprezentowano w dwóch tabelach. Pierwsza z nich opisuje 46 czasopism literackich i literacko-artystycznych, które powstały w Polsce po 1989 r. Zawiera następujące informacje: tytuł czasopisma, miejsce wydania, rok założenia i czas ukazywania się, nazwisko redaktora naczelnego, wydawcę, periodyczność, medium, zasięg, format, objętość, nakład, zawartość. Według tego samego schematu sporządzono drugą tabelę, zawierającą czasopisma powstałe przed 1989 r., obecne na rynku do tej pory. Odnotowano ich 8.

Wspólne dla wszystkich periodyków literackich i literacko-artystycznych jest to, że odnotowywały i promowały nowe zjawiska literackie i artystyczne (muzyczne, filmowe, plastyczne, teatralne), nurty i osobowości twórcze, które budziły kontrowersje oraz łamały wypracowane w XX w. standardy „awangardowości” i „artyzmu”. Wszystkie mają wielkie problemy finansowe i utrzymują się dzięki zaangażowaniu oraz pasji ludzi, którzy je redagują.

THE LITERARY AND ARTISTIC MAGAZINES MARKET IN POLAND AFTER 1989

Summary

The article analyses the low-capacity literary and artistic magazines in Poland following the political transformation in the XX century, functioning in the economic and politically liberated press market. The author draws attention to the methodological impediments that a researcher encounters while striving to establish clear distinctions between these types of magazines either from the publisher's, the reading public or the content point of view. The proximate researches after consultations with editors-in-chief or members of editorial boards are indicated in two tables. The first one portrays 46 literary and literary-artistic magazines that were founded in Poland after 1989. It incorporates such information as: the title of magazine, place of publication, year of establishment and time of publication, the editor-in-chief, publisher, periodicity, medium, scope, format, capacity, circulation, content. The second table was made according to the same specifications comprising magazines founded before 1989 which are still available on the market today. Notice of 8 has been taken.

A common feature of all the literary and literary-artistic periodicals is that they have shown and promoted new literary and artistic phenomena (musical, film, artistic, fine arts, theatrical), current trends, creative personalities, who stirred up controversy, broke, developed in the XX century, the avant-gardism and artistry standards. They all face enormous financial problems and are in a position to cater for themselves only through the commitment and passion of the people that edit them.